

Shaxnoza Rahimova,

*Muhammad al-Xorazmiy
nomidagi TATU «Axborot
kutubxona tizimlari»
kafedrası assistenti*

O'zbekistonda axborot almashinuvi jarayonida: yoshlar mavzusi

Hozirgi zamon axborotlashgan sivilizatsiya shakllanishining tarkibiy qismi sifatida jahon globallashuvi namoyon bo'lib, axborot almashinuv avvalgi zamon sharoitidan butunlay farq qiladi. Chunki avval har bir mamlakat fuqarosi, asosan o'z davlati va millati tomonidan shakllantirilgan axborotlar tizimi ta'sirida rivojlangan bo'lsa, endi u jahon miqyosida butun insoniyat yaratgan axborotlar oqimining hal qiluvchi ta'siri ostida shakllanmoqda.

Shu boisdan, axborotlar xuruji xalqimiz ijtimoiy madaniyatining o'zgarishiga sabab bo'lmoqda. Ochiq axborot tizimi sharoitida jahon miqyosida shaxs, jamiyat va davlatning axborot, axborot psixologik xavfsizligi bilan bog'liq global muammolarni hal qilishning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Globallashuv jarayonida esa ro'y berayotgan o'zgarishlarning tezligi va chuqurligi inson iqtidori va insoniyatga yon-atrofga moslashish, sodir bo'layotgan o'zgarishlarning yo'nalishini belgilab olish tasavvurini zaruratga moslashtirishni talab etadi. Sotsiologiyada keng tarqalgan yondashuvlardan biri — pozitivizm, ilm-fanda isbotlangan jamiyat qonuniyatlarini tezda aniqlab, ijobiy xulosalar chiqarishni taqozo etadi. So'nggi yillarda axborotlar ko'lami ko'payganligi sababli «axborot almashinuvi madaniyati» tushunchalari keng qo'llanilmoqda. Mana shunday axborotlar oqimining ko'pligi O'zbekiston jamiyatida ham axborot almashinuvi jarayoniga o'z ta'sirini ko'rsatmasdan qolmayapti.

Insoniyat axborot almashinuvi barobarida fikrlash madaniyati hamda xulq-atvor bilan bog'liq turli mazmundagi yot ma'lumotlarga ham ega bo'lmoqda. Shaxs tomonidan axborotni qabul qilishning hal etuvchi mezonini bu insonning ongidir. Har bir shaxs va ijtimoiy qatlam axborotlarni qabul qilishda o'zining yoshi, hayotiy tajribasi, millati, bilimi, kasbi, jamiyatdagi nuqtai nazaridan qabul qiladi. Hozirgi axborotlashuv jarayonidagi tub o'zgarishlar jarayonida «madaniyat» va «axborot» o'rtasida o'zaro uzviy bog'liqlikni davr talabi asosida takomillashtirish

asosiy vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Zero, bugungi kunda madaniyat va texnika o'rtasidagi munosabatlarning mutanosibligi, zamonaviy axborot vositalarining yuksak madaniyatni ommaga tarqatishdagi o'rni va ahamiyati, ma'naviy inqiroz masalalariga chek qo'yish maqsadida kompyuter savodxonligi, axborot savodxonligi, axborot madaniyati va kompyuter madaniyati masalalarini takomillashtirish, virtual muhit hamda uni inson madaniy faoliyatining turli sohalarida qo'llanilishi axborot texnologiyalari jamiyatimizning barcha sohalarini qamrab olganidan dalolat bermoqda.

Hozirgi kunda aholi turli guruhlarining ijtimoiy holatidagi o'zgarishlar «hamisha ilg'or g'oyalarni tarqatuvchi» deb hisoblangan yoshlarni ham chetlab o'tmayapti. Yoshlar o'sish va ulg'ayishni boshidan kechirayotgan ijtimoiy demografik guruh bo'lib, uning holati jamiyatning ijtimoiy-siyosiy ahvoli bilan belgilanadi. Jamiyat taraqqiyotida bir tomondan, madaniyat mohiyatining o'sib borishi kuzatilsa, ikkinchi tomondan, axborot texnologiyalarini tezlashuvi yoshlarning maqsadlari va qiziqishlariga o'z ta'sirini ko'rsatmasdan qolmayapti. XXI asrda axborot texnologiyalari rivojlangan, yoshlarning atrof-muhit bilan muloqotga kirishishi, bilimlarni o'zlashtirishi va psixologik holatlarni boshqara olishi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Kommunikatsiya texnologiyalarining so'nggi yillarda tez-tez o'zgarib turadigan eng so'nggi avlodlariga har doim «tashna» bo'lib yashaydigan ijtimoiy qatlam — yoshlar ekanligini inobatga olsak, har

bir kommunikatsion avlod o'zgarishi ularning tafakkur va turmush tarzida yangidan-yangi noaniqliklarni keltirib chiqaraveradi.[1] O.Toffler o'zining «Kelajak talvasasi» kitobida ijtimoiy o'zgarishlarning quyidagi asoslarini taklif etgan ijtimoiy va texnologik o'zgarishlarning tezlashishi insonga tashqi va ichki adaptatsiya (moslashishda) borgan sayin qiyinchiliklar tug'dirmoqda[2]. O. Tofflarning asarida ijtimoiy va texnologik o'zgarishlarning tezlashishi hozirgi zamon yoshlarining tafakkuri va dunyoqarashiga ta'sir o'tkazmoqda. O'zbekiston jamiyatida yoshlar bilan bog'liq muammolarni atroflicha o'rganish hozirgi kunda dolzarb masalalardan biriga aylangan. Shu boisdan, ularni o'ziga xos, xususiyatlariga ega bo'lgan alohida ijtimoiy demografik guruh deb hisoblash, ularning jamiyat hayotidagi o'rnini aniqlash, yashash sharoitlarini o'rganish, yoshlarning ijtimoiy mavqei, olib borayotgan faoliyatining turlari, xulq-atvori, axborotlashgan jamiyatdagi turmush tarzi, oldinga qo'ygan maqsadlari, intellektual salohiyati, savodi, iqtidori va ijodiy faoliyatini namoyon etish bilan bog'liq jarayonlarni ilmiy-sotsiologik jihatdan tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

XX asrga kelib, tadqiqotchilarning yoshlarga bo'lgan e'tibori kuchaydi. Yoshlarga oid masalalar ta'lim-tarbiya, odob-axloq, madaniyat, ijtimoiy munosabatlar, bo'sh vaqtni tashkil qilish bilan chambarchas bog'liq. Shuning uchun ilmiy adabiyotlarda yoshlar bilan bog'liq mazkur muammolar jamiyat tizimida (ya'ni jamiyat asosiy tavsifi, tizimli o'zgarishlar va siljishlar bilan uyg'un holda) ham, o'ziga xos ijtimoiy guruh sifatida differensial tarzda ham o'rganiladi[3]. Bundan tashqari, mamlakatimizni zamonaviy davlatga aylanishida ta'lim-tarbiya ishlarini oqilona yo'lga qo'yish, yoshlarni ilm-fan, ilg'or madaniyat va texnologiya qonunlari asosida tarbiyalash katta ahamiyatga ega. Chunki taraqqiyot taqdirini ma'naviy jihatdan yetuk, texnikaviy bilimlar va murakkab texnologiyalarni egallagan, ijodiy fikrlaydigan, yuksak salohiyatli yoshlar hal qiladi.

O'zbekiston yoshlarning jamiyatda o'z o'rinlarini topishi, eski qarashlarni so'nishi hamda yangi ijtimoiy munosabatlarning shakllanishi davrida amalga oshirilmoqda. Yoshlar ijtimoiy munosabatlarning subyektlaridir. Shu tufayli ham ular obyektiv ijtimoiy munosabatlarning ishtirokchisiga aylanganlar. Zamonaviy jamiyatda axborotlar oqimining kengayishi yoshlarning ijtimoiylashuv jarayonini bir muncha murakablashtirib yubordi. Yoshlarning ijtimoiylashuvi bir qator mustaqil omillar (oila, ta'lim tizimi, ommaviy axborot vositalari) ta'siri ostida amalga oshiriladi. Mazkur ijtimoiy mexanizmlarning har biri yoshlar tarbiyasini amalga oshirishda turli xil vazifalarni bajaradi va ularga o'zgacha ta'sir etadi. Yoshlarimizga ta'lim berishda, ularni hozirgi kunning muammolarini mustaqil fikrlashga o'rgatish lozim.

Dunyoda axborot almashinuvining o'sishi bilan u madaniyat, ilm-fan sohasiga ham kirib keldi. Natijada millat madaniyatiga ta'sir etuvchi ma'naviy tahdidlar insoniyat oldiga yangi muammolarni keltirib chiqaradi. Chetdan kirib kelayotgan, mamlakatimiz fuqarolari, ayniqsa, yoshlar ongini individualizm, egotsentrizm g'oyalari bilan zaharlovchi ushbu ma'naviy-mafkuraviy tahdidlarga qarshi turishimiz zarur. Bebaho boyligimiz milliy ma'naviyatimiz va qadriyatlarimizga hurmat ruhini shakllantirgan holda, ma'naviy tahdidlarni oldini olishga erishish mumkin. Ma'naviyat haqida gap ketganda, shuni alohida ta'kidlash lozimki, u eng avvalo, millatni, milliy madaniyatni, milliy turmush tarzini muhofaza qiladi. Shunday ekan, globallashtirish jarayonida mamlakat milliy madaniyatiga rahna soluvchi ma'naviy-mafkuraviy tahdidlarning oldini olishda insonlarni yuksak ma'naviyatli bo'lishi muhim omil hisoblanadi. Buning uchun jamiyatda ma'naviy-mafkuraviy ishlarni zamon talablari asosida tashkil etish zarur. Har bir davlat o'z fuqarolari bilimli, haq-huquqini taniydigan, ma'naviy barkamol, bir so'z bilan aytganda, komil inson bo'lib, voyaga yetishi haqida qayg'uradi. Ta'kidlash joizki, turli davlatlarda «komil inson» tushunchasiga turlicha sifatlar nisbati

beriladi. Har bir davlat o'z fuqarolarida zamon talablariga mos xususiyatlar va jamiyat maqsadlariga mos qadriyatlarni qaror toptirishga harakat qiladi.

Doimiy yuksalish haqida qayg'uruvchi ayrim davlatlarning bu boradagi tajribasi bilan tanishish foydadan holi bo'lmaydi. AQShda fuqaro va yoshlarni g'oyaviy-mafkuraviy tarbiyalash masalasiga jiddiy e'tibor qaratiladi, amerikalik fuqaro va yoshlar tarbiyasi quyidagi g'oyaviy ustunlarga tayanadi: AQSh fuqarolari Konstitutsiyani, Amerika davlatchiligining asoslari va demokratik tamoyillarni muqaddas deb biladilar va bu tuyg'uni yoshlar ongiga singdirish haqida tinimsiz qayg'uradilar. Amerikalik har bir insonni noyob iste'dod egasi deb bilish, har bir shaxsga «hazrati inson» sifatida murojaat etishdir. Insonga bunday munosabat, so'zsiz, uning salohiyatini yuzaga chiqarish imkonini beradi. Amerika fuqarolari adolatni ham o'ziga xos tarzda tushunadilar: shaxs nimagaki erishsa, qanday maqomni egallasa, bunga faqat o'z aqli va iste'dodi bilanгина yetishadi. Har bir amerikalik bolaligidanoq kimgadir va nimagadir orqa qilishga emas, balki o'z kuchiga tayanishga o'rgatiladi. Xuddi ana shu kishilarni yangi maqsadlar sari rag'batlantiradi, yangi g'oyalarni amalga oshirishga undaydi.

Yaponiyada, fuqaroni, yoshlarni tarbiyalashning eng samarali va ta'sirchan usulidan foydalaniladi. Bunday tarbiyaning asosiy maskani sifatida maktab tanlangan. Chunki maktabda bola bilim olishdan tashqari shaxs sifatida ham shakllanadi. Fuqaro tarbiyasi «axloqiy tarbiya» tizimi doirasida amalga oshiriladi. Rasmiy hujjatlarda «axloqiy tarbiya» tizimi quyidagicha nomlanadi: xarakterni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim; davlat uchun maqbul axloqiy sifatlarini tarbiyalashga qaratilgan faoliyat; fuqarolik axloqi asoslarini tarbiyalash[5]. Aslida, bu tizim millatni tarbiyalash tizimi vazifasini o'taydi. Undan qudratli g'oyaviy ta'sir vositasi sifatida ham foydalaniladi. Ko'pchilik olimlarning fikricha, aynan «axloqiy tarbiya» tizimi Yaponiya mamlakati iqtisodiy ravnaqning g'oyaviy asosini tashkil etadi. Chunki bu tizim ishlab-chiqarishda ma'naviy salohiyatdan unumli foydalanishga yo'naltirilgan.

Shu boisdan ham, ingliz faylasufi Tomas Gobbs (1588-1679) «Davlatning qandayligi haqida xulosa chiqarish uchun avvalo, odamlarning axloqi, qiziqishlari va fe'l-atvorini o'rganish joizdir» degan edi. Yaponiya menejmentining oltin qoidasiga ko'ra, insondan qimmatroq boyluk yo'q. Mehnatsevarlik, intizomlilik va jamoaviylik yapon milliy xarakteriga xos xususiyatlar sanaladi. Biroq davlat bu bilan qanoatlanmay, o'z fuqarolarida ushbu sifatlarini mustahkamlash va kuchaytirish vazifasini maorifga yuklaydi. Natijada, maktablarda guruhiy birdamlikni tarbiyalashga alohida e'tibor qaratiladi. Bunda jamoaning yutug'i ham, mag'lubiyati ham guruhning har bir a'zosiga bog'liq ekanligi haqidagi g'oya singdiriladi, o'z rolini aniq bilish va shunga yarasha mas'uliyatni his qilish talab etiladi. Bunday tarbiya ko'rgan fuqaro jamoa muammolarini o'zining shaxsiy muammolari sifatida qabul qiladi.

Olimlarning fikricha, aynan shunday guruhiy birdamlik (yaponchada «aydagarasyugi») tufayli mamlakat misli ko'rilmagan iqtisodiy yutuqlarga erishdi. Yaponiyada fuqaro tarbiyasi zamon ehtiyojlari va jamiyat manfaatlariga moslashtirib boriladi. Aynan shu tufayli yapon fuqarolari jamiyat taraqqiyotini harakatlantiruvchi qudratli kuch deb biladilar. Ko'rinib turibdiki, millat kelajagini o'ylaydigan hech bir davlat fuqaro tarbiyasi masalasini e'tiborsiz qoldira olmaydi.

O'zbekistonda ham bu borada amalga oshirilayotgan ishlarni tahlil qilishga undaydi. E'tibor berib qaraydigan bo'lsak, bizda «fuqaro tarbiyasi» haqida kam gapiriladi, biroq bu vazifa davlat siyosatining ustuvor sohasi bo'lib, asosan uch yo'nalishda: Kadrlar tayyorlash milliy dasturi doirasida, Milliy g'oyani singdirish vositasida, maktab umummilliy davlat dasturi asosida amalga oshirilmoqda. O'zbekiston jamiyatida axborot almashinuvini jarayonlarini o'rganar ekanmiz, o'rganilayotgan muammoga yanada to'liq xulosa chiqarish maqsadida, «Axborotlash-

gan jamiyatda yoshlar o'rtasidagi axborot almashinuvi madaniyatining shakllanishi» (oliy ta'lim muassasasi talabalari misolida) nomli sotsiologik-tadqiqot o'tkazildi.

Tadqiqot 4ta universitet: Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent Davlat agrar universiteti, O'zbekiston Davlat jahon tillari universiteti va Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universitetining 5ta Samarqand, Farg'ona, Urganch, Nukus va Qarshi filiallarida hamda 3ta institut: O'zbekiston Davlat san'at va madaniyat instituti, Toshkent pediatriya tibbiyot instituti, Toshkent Irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari institutida o'tkazildi. Ushbu sotsiologik-tadqiqotga jamiyatimizning barcha fan sohalari bo'yicha tibbiyot, pedagogika, qishloq xo'jaligi, texnika, tilshunoslik va san'at sohalaridagi talaba yoshlar jalb qilingan bo'lib, ular tadqiqot jarayonida faol ishtirok etdilar. Toshkent shahri va viloyatlarda ta'lim olayotgan Oliy ta'lim muassasalaridagi talabalar umumiy sonidan (39942ta talaba, 2018-yil yanvar oyigacha bo'lgan ma'lumot) kelib chiqib, tadqiqot uchun mo'ljallangan 1400ta anketa so'rovnomasi saralab olish usuli orqali taqsimlandi. Shundan 1215ta anketa yaroqli deb topildi. Tadqiqotda 18-33 yoshlilar ishtirok etishdi va tadqiqotni tashkillashtirish representativ ehtimoliy saralab olish usulidan foydalanish hisobiga amalga oshirildi.

So'rovda ishtirok etgan talaba-yoshlar, so'rovnomamizning birinchi savoliga quyidagicha javob qaytarishgan. Hurmatli respondent, aytinch, sizningcha, axborot tushunchasi nimani anglatadi? 28% respondent voqea-hodisalarning tizimli tafsiloti, 22% respondent ahamiyatli bo'lgan har qanday ma'lumotlar, 16% respondent biror narsa to'g'risidagi ma'lumot, 22% respondent inson faoliyatida zarur bo'ladigan ma'lumotlar, 11% respondent OAVda beriladigan ma'lumotlar, 1% respondent so'rov ishtirokchilari mazkur savolga javob berishim qiyin deyish bilan cheklanishgan.

Yuqoridagi javoblardan xulosa qiladigan bo'lsak, so'rovnoma qatnashchilari axborotni anglashi darajasi deyarli pozitiv ko'rinishda ekanligiga guvoh bo'lish mumkin. Shu o'rinda, bu omil kishilarning axborotni to'la anglab olib keyin qabul qilishiga ta'sir etadi. Axborot kishining psixoemotsional holatiga jiddiy ta'sir etishi hech kimga sir emas, shuning uchun axborotni tarqatish va undan foydalanishda o'ziga xos me'yor qoidalar jamiyat modernizatsiyalashuvi bilan doimo takomillashib bormog'i lozim bo'lib hisoblanadi. Shuningdek, axborotdan guruh tarzida foydalanish madaniyatini yanada yangi shakllari paydo bo'lmoqda, bunday sharoitda guruhdagi ichki muhit va undagi ta'sir kuchlar faoliyati ta'siri boshqa guruh a'zolariga axborotni singdirilish vositasi sifatida ham qo'llanishi mumkin. Siz uchun asosiy bo'lgan axborot manbaini ko'rsating, degan savolga respondentlarning javoblari quyidagicha ko'rinishga ega bo'ldi: 21% respondent televideniye, 13% respondent bosma axborot manbalari (kitob, gazeta, jurnallar), 7% respondent radio, 28% respondent Internet tarmog'i, 6% respondent yon-atrofimdagi odamlar, 7% respondent ijtimoiy tarmoqlar (Facebook, Twitter va boshqalar), 8% respondent messendjerlar (Telegram, WhatsApp va boshqalar), 10% respondent kutubxonalar deb javob qaytargan.

Bu holat asosan so'rovnomamiz 18-33 yosh oralig'idagi avlod vakillari orasida o'tkazganimiz uchun huddi shu ko'rsatkichlarda bo'lgan. Internet tarmog'i orqali ma'lumotlar va axborotlar olish yoshlar orasida keng foydalanilayotganligini ham alohida ta'kidlab o'tish lozim. Shuningdek, yana bir qiziq jihat, tadqiqotimizning atigi 6% ishtirokchilari yon-atrofidagi odamlar ular uchun asosiy axborot manbai ekanligini bildirishgan. Bu esa, tobora kishilar o'zlari mustaqil ravishda biror-bir ma'lumot yoki axborot olishga intilayotganligidan

dalolat beradi. Siz olgan axborotingizni do'stlaringiz, yaqinlaringiz yoki bo'lmasa, atrofdagi odamlar bilan o'rtoqlashasizmi? — deb berilgan savolga respondentlarning javoblari quyidagicha ko'rinishga ega bo'ldi: 41% respondent — Ha, albatta, 3% respondent — Yo'q, 55% respondent Ba'zan, u qanday axborotligiga qarab, 1% respondent javob berishim qiyin deb javob qaytargan. Yuqoridagi javoblardan xulosa qiladigan bo'lsak, respondentlarning yarmi o'zaro axborot almashinuv muhitida yashayotganligini to'la his etishlarini va bu jarayon ko'pincha ularning psixoemotsional xususiyatlari bilan bog'liq ekanligini ko'rish mumkin.

Siz bo'sh vaqtningizni qanday tashkil etasiz? — deb berilgan savolga respondentlarning javoblari quyidagicha ko'rinishga ega bo'ldi: 46% — respondent internet tarmoqlarida, 36% — respondent bo'sh vaqtimda ishlayman, 14% respondent — kutubxonalarda, 4% respondent madaniy hordiq chiqarish maskanlarida, 1% — bo'sh vaqtim yo'q deb javob qaytargan. Ma'lumki yoshlarning bo'sh vaqtini tashkil qilish va o'tkazishlari ta'lim hamda madaniyat idoralaridan tashqari amalga oshiriladi. O'tkazilgan tadqiqotdan ko'rinib turibdiki, respondentlarning katta qismi bo'sh vaqtini internet qarshisida o'tkazadi. Internet esa shakllanib borayotgan yoshlar ongiga ta'sir ko'rsatadigan vositadir. To'g'ri internetning ijobiy tomonlari ko'p, lekin o'ziga yarasha salbiy tomonlari ham yo'q emas. Afsuski, bu hamma vaqt ham faqat axloqiy qadriyatlar asosiga qurilmaydi.

Aytinch, Siz axborot-resurs markaziga (kutubxonaga) a'zomiasiz? — degan savolga respondentlarning 83% respondent — Ha, albatta deb javob qaytargan bo'lsa, 17% respondent — Yo'q deb javob qaytargan. Ushbu savolga to'liq qoniqmaganimiz sababli ekspert so'rov o'tkazildi. Chunki oliy ta'lim muassasalariga 1-kursga qabul qilingan talabalar majburiy OTM axborot-resurs markazlariga a'zo qilish orqali ularni ro'yxatdan o'tkazadilar. Bu hol esa 83% yoshlar axborot-resurs markazidan foydalanadi degani emas. Ekspert so'rovida shu narsa ma'lum bo'ldiki, talaba yoshlarning 60% axborot-resurs markazidan foydalanar ekanlar. Agar a'zo bo'lsangiz, nima maqsadda foydalanasiz? Savoliga 35% respondent ishonchli axborotlarni olish maqsadida, 18% respondent — U yerda asosan ma'naviy dam olish maqsadida tashrif buyuraman, 5% respondent — Retrospektiv ma'lumotlar ko'pligi tufayli foydalanaman, 7% respondent — U yerda xizmat ko'rsatish sifati balandligi uchun, 31% respondent — U yerda izlagan ma'lumotlarni har doim topa olganligim tufayli, 4% respondent — Bilmadim, buning sababini o'ylab ko'rmagan ekanman, deb javob qaytargan.

Respondentlarning 35% — ishonchli axborotlarni olish maqsadida va 31% respondent — U yerda izlagan ma'lumotlarni har doim topa olganligim tufayli deya o'zlarining fikrlarini bildirganlar. Javoblaridan ko'rinib turibdiki, oliy ta'lim muassasalarining axborot-resurs markazlarining fondi yaxshi ta'minlangandan dalolat beradi, bundan tashqari, talaba yoshlarning ishonchli axborotlarni aynan axborot-kutubxona muassasalaridan topib ishlatishlari juda ahamiyatli masaladir. «Hurmatli respondent, aytinch, siz qaysi jahon axborot-resurslaridan foydalanasiz?» savoliga: 17% respondent — EBSCO, 61% respondent — eLibrary, 7% respondent — JSTOR, 7% respondent — ProQues, 4% respondent — Emerald, 4% respondent — Springer, deb javob qaytarganlar.

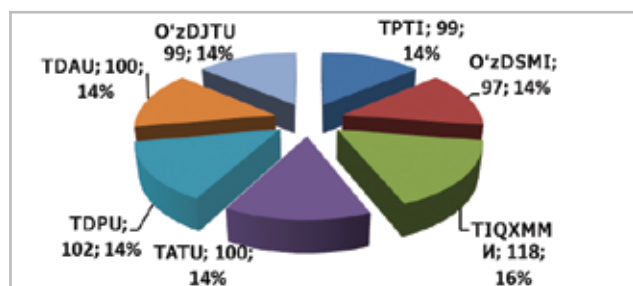
So'nggi yillarda jahon axborot-resurslari atamasidan ko'p foydalanilmoqda. Jahon axborot-resurslari — bu jahonning yetakchi kompaniyalari va nashriyotlarining ilmiy-ta'limiy elektron-resurslari bo'lib, ular fan, ta'lim, madaniyat tarmog'ida 6ta litsenziyal axborot-resurslaridan foydalanilmoqda. Ular biznes sohalarini rivojlantirishda katta hissa qo'shadi. Bugungi kunda Alisher Navoiy nomidagi Milliy kutubxonaning lokal EBSCO, eLibrary, JSTOR, ProQues, Emerald va Springer'lardan iborat. Axborot-resurslari talaba yoshlarga ilmiy-tadqiqot va o'quv jarayonlarini amalga oshirishni qo'llab-quvvatlashda yangi imkoniyatlarni ochib beradi. Taqdim etilayotgan elektron-resurslar fan va ta'lim

1-jadval. Toshkent shahridagi oliy ta'lim muassasalarining talabalari taqsimoti

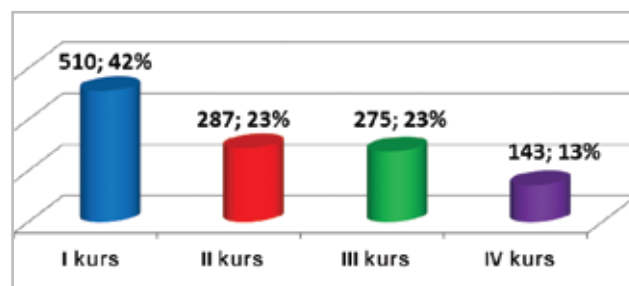
№	OTM nomi	Jami talabalar soni	erkak	ayol	shu jumladan				Tadqiqotda ishtirok etgan talabalarining o'rtacha yosh ko'rsatkichi
					I kurs	II kurs	III kurs	IV kurs	
1	Toshkent pediatriya tibbiyot instituti	99	56	43	99	0	0	0	18-27 yoshgacha
2	O'zbekiston Davlat san'at va madaniyat instituti	97	64	33	69	12	16	0	18-31 yoshgacha
3	Toshkent Irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti	118	92	26	5	69	43	1	18-32 yoshgacha
4	Muhammad al Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti	100	52	48	16	18	21	45	18-27 yoshgacha
5	Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti	102	12	90	61	0	27	14	18-33 yoshgacha
6	Toshkent Davlat agrar universiteti	100	78	22	40	19	33	8	19-28 yoshgacha
7	O'zbekiston Davlat jahon tillari universiteti	99	25	74	44	45	8	2	18-23 yoshgacha
Jami:		715	379	336	334	163	148	70	

2-jadval. Viloyatlardagi oliy ta'lim muassasalarining talabalari taqsimoti

№	OTM nomi	Jami talabalar soni	erkak	ayol	shu jumladan				Tadqiqotda ishtirok etgan talabalarining o'rtacha yosh ko'rsatkichi
					I kurs	II kurs	III kurs	IV kurs	
1	TATU Farg'ona filiali	100	85	15	47	34	19	0	18-27 yoshgacha
2	TATU Urganch filiali	100	69	31	50	14	28	8	19-28 yoshgacha
3	TATU Nukus filiali	100	68	32	51	49	0	0	18-27 yoshgacha
4	TATU Samarqand filiali	100	91	9	0	4	56	40	18-27 yoshgacha
5	TATU Qarshi filiali	100	71	29	28	23	24	25	19-30 yoshgacha
Jami:		500	384	116	176	124	127	73	

1-rasm. Respondentlarning kurs bo'yicha taqsimoti

2-rasm. Toshkent shahridagi oliy ta'lim muassasalarining talabalari taqsimoti

taraqqiyotining turli sohasini: tibbiyot, qishloq xo'jaligi, sotsiologiya, kutubxonachilik ishi, moliya menejment boshqaruvi va axborot texnologiyalari kabi sohalarni rivojlantirmoqda. Shuningdek, talaba yoshlar xorijiy ilmiy-ta'limiy onlayn axborot-resurslaridan nafaqat axborot-kutubxona muassasalarining o'quv zallarida, balki uning web-saytlari orqali ham foydalanishlari mumkin.

Bugungi kunda ta'lim sohasidagi barcha sa'y-harakatlari-mizning dastlabki quvonchli mevasi sifatida bir necha xorijiy tillarda erkin gaplasha oladigan yoshlarimiz, ilmiy-ta'limiy onlayn axborot-resurslaridan muammosiz foydalanayotganliklari maqtovga sazovordir. Yoshlarimizni bilim olishlarida, ularni ilmiy-ta'limiy resurlardan oqilona foydalanishlari axborot almashinuvining ijobiy tomonlari sirasiga qo'shish mumkin. Aytinchi, axborot almashinuvi tezlashgan bir paytda axborotlar Sizning turmush tarzangiz va dunyoqarashingizga ta'sir ko'rsatadimi? — savoliga: 32% respondent — ta'sir ko'rsatmaydi, 29% respondent — axborotga bo'lgan immunitetim shakllangan, 27% respondent — insonning o'ziga bog'liq, 10% respondent — qisman ta'sirini ko'rsatadi, 2% respondent — Javob berishim qiyin, deb javob qaytargan.

Internet saytlaridagi tarqalayotgan axborotlarning rasmiy va norasmiy ekanligini tekshirasizmi? — savoliga: 27% respondent — Ha, albatta bu juda muhim, 17% respondent — rasmiy sayt ekanligini tekshiraman, 26% respondent — berilgan axborot turiga qarab, 13% respondent — Bilmadim, e'tibor bermas ekanman, 15% respondent bu unchalik muhim deb o'ylamayman, 2% respondent — Javob berishim qiyin deb javob qaytargan. Internet qarshisida qancha vaqt sarflaysiz? — savoliga: 57% respondent — bo'sh vaqtning hammasida, 20% respondent — kerakli ma'lumotlar topilguncha, 9% respondent esa — zerikkuncha, 3% respondent — zarur hollarda foydalanaman, 10% respondent — vaqtimni rejalashtirganman, deb javob qaytargan.

O'zbekistonning Internet tarmoqlarida muloqot madaniyati shakllanganmi? — savoliga 37% respondent — Ha shakllangan, 30% respondent — yo'q, lekin bu muhim savol, 30% respondent — yo'q,

endi shakllanayapti, 3% respondent — yo'q, bunga ehtiyoj yo'q deb javob qaytargan. «Yoshlar o'rtasida axborot almashinuvi madaniyati qay darajada deb uylaysiz?» Savoliga: 18% respondent — A'lo, 63% respondent — yaxshi, 19% respondent — past darajada, deb javob qaytargan. Ushbu o'tkazilgan anketa so'rovnoma savollari to'liq qamrab olinmaganligi sababli, ayrim muhim savollar respondentlar, ya'ni oliy ta'lim muassasalarida tahsil oluvchi talabalarning fikrlari yoritib berildi.

O'tkazilgan tadqiqot natijasi shuni ko'rsatadiki, jamiyat modernizatsiyalashuvi jarayonida mamlakat yoshlari o'rtasidagi axborot almashinuvi madaniyati qoniqarli daraja. O'tkazilgan sotsiologik tadqiqot OTM tahsil oluvchi talaba yoshlar o'rtasida o'tkazilganligini hisobga olgan holda, aniq xulosalar, takliflar ishlab chiqib, real hayotimizga tatbiq etish muhim o'rin egallaydi. O'zbekiston jamiyatidagi axborot almashinuvi jarayonlari yoshlar o'rtasida qay darajada shakllanganlik darajasini real holati birgina o'tkazilgan tadqiqot natijalari-ga asosan xulosa chiqarib bo'lmaydi, shu sababli yoshlar muammosini bosqichma-bosqich sotsiologik tadqiq qilish, muammoni yechishning samarali yo'llari va vositalarini ishlab chiqish hayotiy zarurat ekanligidan dalolat beradi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Чупров В. И., Зубок Ю. А., Певцова Е. А. Молодежь и кризис: Диалектика неопределенности и определенности в социальном развитии. Москва: Русское слово, 2009. — 174 с.
2. Тоффлер О. Шок будущего. Москва: Наука, 1986. — 74 с.
3. Социология молодежи: Учебник под ред. В. Т. Лисовского. — СПб: Изд ГУ, 1996; Кон М. С. Социология молодежи // В кн. Краткий словарь по социологии. Москва: Наука, 1998.
4. Ergashev I. va bosbqalar. Milliy istiqlol g'oyasi: O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim bakalavriat bosqichi uchun darslik. — T.: Akademiya, 2005, — 302 b.